Kungfu-sekte

INTERVIEW JESSICA TERWIEL, PSYCHOLOOG

‘Bijna iedereen kan in een situatie van psychische dwang belanden’

Voor het mishandelen van leerlingen in zijn kungfu-sekte werd René L. maandag tot dertig maanden celstraf veroordeeld. Psycholoog Jessica Terwiel heeft zich gespecialiseerd in sekten. ‘Deze dynamieken kunnen overal ontstaan waar een bepaald gezamenlijk ideaal wordt nagestreefd.’

Door **Anneke Stoffelen** Foto **Linelle Deunk**

Jessica Terwiel laat een tabelletje zien op haar laptop. Het meldpunt Sektesignaal kreeg in 2019 meldingen over misstanden in 270 ‘besloten groeperingen’. De psycholoog wil maar zeggen: sektarische bewegingen zijn veel minder uitzonderlijk dan vaak wordt gedacht. ‘En dit zijn slechts de groeperingen waarbij mensen de moeite hebben genomen een melding te doen. In werkelijkheid is dit probleem veel groter. Laten er dertig van dit soort groepen per provincie zijn. Dat betekent dat iedere Nederlander op kruipafstand van zo’n gesloten groep met misstanden leeft. Voor zover je er al niet zelf in zit.’

De Volkskrant deed voor de podcast *Een soort god* het afgelopen jaar onderzoek naar de kungfu-sekte rondom René L. (72). Maandag werd de voormalige vechtmeester door de rechtbank Roermond veroordeeld tot dertig maanden celstraf voor het stelselmatig mishandelen en bedreigen van tientallen van zijn leerlingen. Het vonnis is conform de eis van het Openbaar Ministerie.

Het komt niet vaak voor dat sekteleiders ook strafrechtelijk worden vervolgd. Sterker nog, meestal blijven kleinschalige sekten helemaal onder de radar, zegt Terwiel. Uit heel Nederland weten slachtoffers van psychische dwang haar te vinden, omdat de Amsterdamse psycholoog zich als een van de weinige ggz-hulpverleners heeft gespecialiseerd in sekten. Al spreekt ze zelf liever diplomatiek van ‘besloten groeperingen’.

Terwiel is voorzichtig, omdat ze uit het verleden weet hoe intimiderend sommige sektarische bewegingen kunnen zijn. Daarom begint ze het interview ook met een disclaimer: ze wil best voorbeelden geven, maar geen groeperingen bij naam noemen. Daar kan narigheid van komen, weet ze van Jon Atack, een Britse vriend van haar die ooit een boek publiceerde over Scientology. ‘Hij en zijn uitgever zijn zo ernstig geïntimideerd dat het boek uit de handel is gehaald. Jon is vele jaren slachtoffer geweest van stalking en bedreiging.’

Dat is misschien ook wel waarom je zo weinig over dit soort groepen hoort, denkt Terwiel. ‘Veel mensen durven hun vingers er niet aan te branden.’

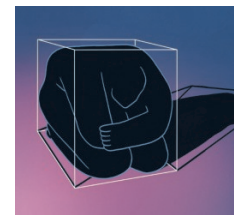
Waarom besloot u zich als psycholoog hierin wel te specialiseren?
‘Dat gebeurde meer dan dertig jaar geleden, toen ik meemaakte dat iemand in een sekte verdween. Ik werd door een bevriende collega uitgenodigd op een interessant avondje met een pakkende lezing. Daar ervoer ik zelf wat voor entree mensen maken in zo’n organisatie.

‘In dit geval ging het over zo’n club met dure cursussen voor persoonlijke groei en zelfontwikkelingsweekenden. Iedereen was stralend enthousiast. Maar het enige wat ik zat te doen, was kijken naar die flip-over en uitrekenen wat dat clubje nou in één weekend verdiende. Dat was een ton. Toen dacht ik: hier klopt iets niet. Maar die collega kreeg ik daar niet uit. Die heeft haar hele gezin daarin meegezogen. Ik kon destijds eigenlijk nergens behandelaren vinden die zich in dit thema specialiseerden, dus dacht ik: dan moet ik dat zelf maar doen.’

Waarom zijn sommigen wel gevoelig voor zo’n prachtig verhaal over zelfontwikkeling, terwijl u op zo’n avond heel nuchter dat rekensommetje zat te maken?
‘Dat ik daar toen niet meer gevoelig voor was, heeft te maken met een nare geschiedenis in mijn persoonlijke leven. Ik wil daar liever niet in detail op ingaan, maar in elk geval heb ik van nabij meegemaakt hoe iemand door tunnelvisie vals is beschuldigd van een ernstig misdrijf. Daardoor heb ik geleerd hoe belangrijk het is om sceptisch te blijven denken, onderzoek te doen, je te baseren op wetenschappelijke feiten. Dat is mijn tweede natuur geworden.’

U behandelt als psycholoog cliënten die schade hebben geleden in zo’n besloten groep of sekte. Kunt u op basis daarvan stellen dat bepaalde mensen sneller het slachtoffer worden van psychische controle dan anderen?
‘Ons menselijk vermogen om ergens voor te gaan maakt ons kwetsbaar, het vermogen om ergens voor te vallen. Dan heb ik het niet alleen over verliefdheid, maar ook om idealen die verheffend zijn, grotere doelen die beloven dat je een beter mens wordt. En dat vermogen zit in bijna ieder mens, tenzij je emotioneel zo beschadigd bent dat je alleen voor jezelf leeft en totaal egocentrisch bent. Maar dan heb je weer een ander probleem.

‘Ik denk dat bijna iedereen onder bepaalde omstandigheden in een situatie van psychische dwang kan belanden. Daarbij is het wel zo dat hoe kwetsbaarder je bent, hoe makkelijker je in de penarie terechtkomt. Dan heb ik het niet zozeer over kwetsbaarheden in iemands persoonlijkheid, maar over kwetsbaarheid in je situatie. Dat kan zoiets simpels zijn als dat je net bent verhuisd naar een nieuwe stad waar je nog niemand kent.’

■ Luister naar de podcast *Een soort god*, over de kungfu-sekte rondom René L. **volkskrant.nl/eensoortgod**

> **Ons menselijk vermogen om ergens voor te gaan maakt ons kwetsbaar, het vermogen om ergens voor te vallen**

U heeft het over besloten groeperingen, maar dat is nogal een ruim begrip. Wanneer wordt die beslotenheid een probleem?
‘Dat is het lastige van het begrip sekte, het is niet zwart-wit. Je hebt als het ware een glijdende schaal van nul tot honderd en de vraag is vanaf welk moment je kunt spreken van een sekte. Besloten groepen zijn er overal in de samenleving, elke vereniging is in feite een besloten groep, het leger is een besloten groep en de meeste bedrijfsgebouwen kom je ook niet in zonder pasje. Het gaat om groepen waarin narigheden en misstanden plaatsvinden volgens een patroon, die ontstaan binnen een bepaalde hiërarchie.

‘Neem een studentenvereniging, daar is in principe niks mis mee. Dan worden er wat geinige dingen gedaan voor de ontgroening, dat is nog grappig. Maar op een bepaald punt worden er dingen geëist die pijnlijk zijn, slecht voor je gezondheid, en die mensen uitvoeren onder grote groepsdruk. Dan mag je het wel sektarisch noemen. De misstanden die onlangs naar buiten kwamen over geweld in het studentencorps scoren op die schaal van nul tot honderd wat mij betreft ruim boven de vijftig. Maar dit soort dynamieken kunnen overal ontstaan waar een bepaald gezamenlijk ideaal wordt nagestreefd. Bij sportclubs, binnen politieke groeperingen, binnen bedrijven.’

Hoe uit dat sektarisch denken zich bijvoorbeeld in een bedrijf?
‘Dan kun je denken aan een organisatie die heel strak vasthoudt aan bepaalde targets die gehaald moeten worden, aan welke dresscode er geldt, op welke manier klanten moeten worden binnengehaald. Bedrijven waar iedereen elkaar napraat dat je een loser bent als je voor acht uur ’s avonds naar huis gaat en waar de een na de ander in een burnout raakt.’

Wat mij verbaasde in het onderzoek naar de kungfu-sekte rondom René L., is hoelang zijn leerlingen het volhielden in een situatie van mishandeling en bedreiging. Sommige mensen hebben bijna twintig jaar naar zijn grillen geleefd. Hoe is dat te verklaren?
‘Dat is voor buitenstaanders moeilijk te begrijpen, omdat je je niet kunt voorstellen wat voor dopaminekicks je krijgt op de mooie momenten, de momenten dat je door de leider op een voetstuk wordt gezet. Juist omdat je er iets vreselijks voor hebt moeten doorstaan, of dat nou een krankzinnig dieet is of een afranseling, krijg je een enorme *high*. Die onvergetelijke piekmomenten zul je als doorsneemensje in de gewone grijze wereld niet gauw beleven en die maken dat je alle vreselijke opofferingen in je brein wegmoffelt. Je kunt het vergelijken met drugsverslaafden die bereid zijn te tippelen voor hun volgende shot.

‘Bovendien weet je in zo’n situatie van psychische controle niet wanneer de beloning komt. De gedragspsycholoog Skinner deed beroemde experimenten met duiven die op een knop moesten duwen om voer als beloning te krijgen. Als de uitkomst voorspelbaar was, haakten de duiven veel eerder af dan wanneer die knop wispelturig reageerde. Dan bleven ze maar proberen. De kick van de onverwachte beloning is het grootst. Datzelfde principe zie je bij vrouwen die worden onderdrukt in een dwingende liefdesrelatie. Die houden het vaak ook eindeloos vol.’

Psychische mishandeling is volgens het CBS een van de meest voorkomende vormen van huiselijk geweld. Kun je een relatie waarbij sprake is van dwang zien als een soort minisekte, of zijn er ook verschillen?
‘Het patroon van onderdrukking en onverwacht ophemelen is precies hetzelfde in zo’n relatie, maar dan een op

Jessica Terwiel: 'In Nederland is het bewustzijn over deze problematiek over het algemeen laag.'

een. Wat een groepering anders maakt, is dat er een bepaalde gemeenschappelijke beeldvorming is en de druk niet alleen door de leider wordt uitgeoefend, maar ook door de leden onderling. Die groepsdruk is een vermenigvuldigingsfactor voor ellende.'

Volgelingen van René L. hebben decennialang onder zware druk geleefd en ondervinden daar tot op de dag van vandaag de gevolgen van. Het lukte hun bijna niet om de zaak onder de aandacht van justitie te krijgen. Is ons rechtssysteem wel toereikend om deze vorm van psychisch geweld echt aan te pakken?

> **Buitenstaanders kunnen zich niet voorstellen wat voor kicks iemand krijgt op de mooie momenten, de momenten dat de leider ze op een voetstuk plaatst**

'Dat het meldpunt Sektesignaal vorig jaar door de overheid is opgeheven, is een veeg teken. Eigenlijk elk ander Europees land heeft wel een instituut of op zijn minst een functionaris op een ministerie die zich met deze problematiek bezighoudt. In Nederland is het bewustzijn over deze problematiek over het algemeen laag.

'Als je ziet dat die jongen die werd vastgehouden in Ruinerwold, door de politie in eerste instantie doodleuk werd teruggestuurd naar zijn familie, weet je gewoon: er is een heel grote disconnectie tussen de gepleegde feiten en de reactie daarop. Het begint met luisteren naar iemands verhaal. Als je in een situatie van machtsmisbruik alleen maar vraagt of iemand zich heeft verzet, dan krijg je geen inzicht in de hele menselijke dynamiek die in het spel is. Ik hoop in de toekomst met nascholingen aan de orde te brengen hoe dit werkt.

'Het ligt deels ook aan de wetgeving. In Engeland zijn ze daar verder mee, daar is psychische mishandeling door dwingende controle een paar jaar geleden expliciet strafbaar gesteld. In Nederland lopen we daarin achter. Al neemt het bewustzijn ook hier wel toe. De nieuwe verkrachtingswet (die nu ter beoordeling ligt in de Tweede Kamer, *red.*) is bijvoorbeeld echt een verbetering. Daar is de toonzetting: als jij iets seksueels met iemand wil, dan zorg je maar dat je heel zeker weet dat die persoon daar ook enthousiast over is. Dan hoeft er ook niet meer te worden gevraagd of de ander zich heeft verzet en komt de focus te liggen op de acties van de dader, in plaats van de vraag wat het slachtoffer wel of niet heeft gedaan.'

U stelt dat iedereen in principe in zo'n situatie van psychische dwang kan belanden. Is er nog een manier waarop je je daartegen kunt wapenen?

'De gouden leefregel is: is iemand onprettig gezelschap, neem dan afstand. Dat klinkt heel simpel, maar leg jezelf maar eens langs die meetlat. De Kerst komt er weer aan, hoeveel mensen kijken daar niet tegenop omdat ze weten dat ze toch weer met dat familielid ruzie krijgen of dat die weer te veel drinkt? En toch ga je ieder jaar. Het is een dogma dat Kerst met familie gezellig moet zijn en het is heel moeilijk je daartegen te verzetten. Daar zie je in het klein hoe dogmatisch denken werkt en dat we daar allemaal gevoelig voor zijn.'